

ՄԻՈՆ

ՆՈՐ-ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՄԻՐԱԿԱՆ
ՊԵՇՏՈՆԱԹՅՈՒՆ ԵՐՈՒՍԱԿԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԻԱՐԿՈՒԹՅԱՆ

«سور» مجلة رعتيه شهره، دينيه، ادبيه، علميه

“SEON” ARMENIAN MONTHLY OF RELIGION, LITERATURE, PHILOLOGY.

1965

Հոկտեմբեր

Թիւ 10

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

«ԵԿԱՅՔ ՇԻՆԵՍՏՈՒՔ ՍՈՒՐԲ ԶԽՈՐԱՆՆ ԼՈՒՍՈՅ ...»

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցիինուիրական պատմութիւնը կը բացուի կառուցումովը մեր հաւատքի անսասան կեդրոնին՝ Սուրբ Էջմիածնի: Կառուցում մը, որ նիւթական շինարարութիւն մը ըլլալէ աւելի է՝ մանաւանդ գերազոյն յաղթանակը քրիստոնէութեան՝ հեթանոս պաշտամունքներու եւ խաւարին վրայ: Կառուցում մը, ուր իրենց աշխատանքով ու այդ ճիգին մէջ դրուած հաւատքով իրարու կը միանային հոգեւոր իշխանը՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, եւ երկրային իշխանը՝ արքան հայոց աշխարհին:

Ու բազմիմաստ այս միութիւնը դարձաւ ընդհանուր ոգին եւ նկարագիրը մեր եկեղեցիի ու ժողովուրդի պատմութեան, տալով անոր առանձին գիծ, ինքնայատուկ դրոշմ, ուրիշ ժողովուրդներէ եւ եկեղեցիներէ զատորոշող յատկութիւն:

Դարերու վրայ երկարող մեր ցաւատանջ պատմութիւնը յաճախ վկայութիւնն է անհատներու, քաջագործութիւններու,

արարքներուն եւ հայրենանուէր հերոսացումին: Սակայն մանաւանդ մեր պատմութիւնը կը հանդիսանայ անջնջելի յուշագիրը այն մեծազործութիւններուն՝ որոնցմով փայլեցան մեր ժողովուրդի թագակիր թէ համեստ զաւակները շինարարութիւններու եւ բարեգործութիւններու մարզին մէջ:

Այսպէս, թագակիր Լեւոններ իրենց փառքին հասան մասնաւորաբար շնորհիւ այն ոգիին՝ որով մեր երկիրը օժտեցին հիւանդանոցներով, ծերանոցներով եւ մանաւանդ եկեղեցիներով: Եկեղեցաշինութիւնը դարձաւ նկարագիրը Հայուն, որովհետեւ ամենէն խորունկ բնազդով խոնարհագոյն մատուռին մէջ իսկ ան տեսաւ իր հաւատքին ու ցեղային գոյութեան հաստատ խարխախն ու անփշրելի վահանը:

Եւ Գագիկներ ու Պահլավունիներ, եւ կամ անհատ Տիգրան Հոնենցներ մէկ հատիկ մատուռի մը իսկ վրայ չվարանեցան թափել թագաւորութիւն արժող հարստութիւններ, համբուրելի համեստութեամբ յետոյ պարզապէս անկիւն մը արձանագրել տալու՝ թէ «Շինեցաւ եկեղեցիս յամի... Ողորմի ասէջ»: Բազրատունեաց փառապանծ մայրաքաղաքը՝ հռչակաւոր Անին, այս ոգիի մարմնաւորման գեղեցկագոյն եւ ամենէն կատարեալ օրինակը կը հանդիսանայ: Տրուած քաղաքական բարենպաստ պայմաններու տակ իր բնածին յատկութիւններուն եւ ընդունակութիւններուն պտուղը վայելող բարեկեցիկ Անեցին, իր ուշադրութեան եւ հոգածութեան առաջին առանցքը կը վարձնէր եկեղեցին, ու պատմութեան համար շատ կարճ, ակնթարթի համարժէք ժամանակաշրջանի մը մէջ՝ Անին կը վերածէր հազար ու մէկ եկեղեցիներու չքնաղ դշխոյին: Արքաներուն չափ եւ իշխաններուն, համեստ Հայորդիներ ալ կ'ընծայարեւելէին ինչ որ ունէին, երբեմն աւելի առատաձեռն ազնուութեամբ ու վեհութեամբ՝ քան «իրենցմէ աղէկները»:

Առաջին Աշխարհամարտի ընթացքին մեր ժողովուրդին բաժինը եղած ամենէն վայրագ արհաւիրքէն ետք, ի սփիւռս աշխարհի հովին տրուած Հայորդիներուն համար նո'ր իմաստ եւ նո'ր ստիպողականութիւն զգեցաւ եկեղեցաշինութիւնը: Դպրոցներէն առաջ ու ամէն բանէ վեր, Հայ եկեղեցին էր ու է՝ տակաւին այն միակ հիւմը՝ որուն վրայ կ'ընար յենիլ մեր գոյութիւնը, մեր կեանքը իրբեւ Հայ:

Եւ յիսնամեայ պանդուխտ մեր գոյութեան ամենէն սրտա-յոյզ իրադարձումներէն մին կը մնայ եկեղեցաշինութեան այն թափը՝ որով, կարճ ժամանակի մէջ, հեռաւոր գաղութներ իսկ կ'ընան օժտուիլ իրենց աղօթատեղիներով: Այդ եկեղեցիները,

գրեթէ միշտ բարձրացած անհատ Հայորդիներու նուիրատուութիւններով, պարզ մասնու կամ հոյակերտ մայր եկեղեցի՝ ցոլացուցած են դարերու ալբերէն եկող մեր նախնիքներու ոգին եւ հաւատքը, առանց որոնց չէնքերն ու շինարարութիւնները ոչինչ պիտի արժէին:

Բարերարներու հոյլ մը, այսօր, իր զոհարարութիւններով եւ անսակարկ առատաձեռնութեամբ, օժտած է մեր գաղութները եկեղեցիներով, հաստատութիւններով, կրթարաններով կամ մշակութային կեդրոններով, աստանդական Հայ զաւակներուն ընձեռնով աղատ պատեհութիւն Լուսաւորչածէս աղօթքի, հաշիցի ուսումի եւ հայ մթնոլորտով առլի ընկերային ու մշակութային փոխ-յարարարութեան:

Մեծանուն այդ Հայորդիներէն մին է անտարակոյս Ադնուրայրգ Տիար Յարութիւն Թադոսեանը, որ տարիներու իր ազգանուէր ծառայութիւններն ու բարերարութիւնները կը պսակէ՝ ստանձնելով ամբողջական ծախսը Յորդանանի մայրաքաղաք Ամմանի մէջ կառուցուելիք Սուրբ Թադէոս եկեղեցիին:

Պրն. Թադոսեան մեծագոյն չափով բաժին առած է Նիւ Եորքի եւ ընդհանրապէս Ամերիկահայ գաղութի ազգային դործերուն մէջ, միշտ չլիանալով իր նիւթական աջակցութիւնը համայնքային բաղմադան ձեռնարկներու: Միայն վերջին շրջանին, հաւաքական ջանքերով Նիւ Եորքի մէջ կառուցուելի սկսած Մայր Տաճարի շինութեան ֆօնտին ան բերած է իր մասնակցութիւնը՝ նուիրելով 25,000 տոլարի պատկառելի գումար մը:

Սակայն ինչ որ կը յուզէ մեզ ու կը գրաւէ, այդ՝ Պարոն Թադոսեանի հետաքրքրութիւնն ու սրտցաւ հոգածութիւնն է հեռաւոր գաղութի մը կարիքներուն հանդէպ, եւ զանոնք դարձանելու իր որոշումն ու վճռակամութիւնը:

Արդարեւ, երկար տարիներ, այն օրէն երբ Պաղեստինեան ընդհարումներու ընթացքին եւ աւելի ետք, Պաղեստինահայութեան մէջ մեծ մասը կայք հաստատեց Յորդանանի մայրաքաղաքին մէջ՝ ի խնդիր ապահով կեանքի եւ ապրուստի, անհրաժեշտութիւնը զգացուեցաւ սեփական եկեղեցի ունենալու, ազգային վարժարանի մը հետ:

Այդ անհրաժեշտութիւնը տարիներով մնաց զօրաւոր կերպով զգացուած երազ մը եւ իղձ մը միայն, որովհետեւ Ս. Յակոբեանց Վանքին (որուն հովանաւորութեան եւ հսկողութեան տակ կ'ապրի ու կը գործէ Ամմանի Հոգեւոր Հովուութիւնը) նիւթական պայմանները ձեռնառն չէին նման ձեռնարկի մը իրադրածման: Անմիջական եւ առօրեայ պէտքերու համար եղած առժամայ

կարգադրութիւնները հազիւ թէ կարենային գոհացնել Ամմանի Հայ գաղութին հոգեւոր կարիքներն ու պահանջները:

Շնորհիւ Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան եւ Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան, 1962-ին կարելի եղաւ Ամմանի գեղեցիկ բլուրներէն մէկուն կողին բարձրացնել Վ. Իւզպաշեան-Գ. Կիւլպէնկեան Մանկապարտէզն ու Նախակրթարանը, որ, հաստատուած հայաբնակ թաղամասի մը մէջ, առաջին օրէն իսկ նախախնամական դեր ունեցաւ գաղութին կեանքէն ներս:

Իսկ այժմ, նոյն Վարժարանին կից եւ գրաւիչ դիրքի մը վրայ, շուտով կը բարձրանայ Հայ Եկեղեցիի Կաթողիկէն, իր զանգով տաճարին ու դպրոցին շուրջ համախմբելու համար Ամմանի Հայ գաղութին անդամները:

1965-ի Հոկտեմբեր 10-ին, Կիրակի կէսօրէ ետք, Մեծայարդ Բարերարին ներկայութեան կատարուեցաւ Ամմանի Ս. Թադէոս Եկեղեցիի Հիմնարկէքի յանկուցիչ արարողութիւնը եւ Ամենապատիւ Պատրիարք Ս. Հօր Աջով օրհնուեցան Հիմնաքարերը: Պորհրդանշական այդ արարողութեամբ, դրուեցան հիմքերը այն շէնքին՝ որ պիտի ըլլայ միացնող ուժն ու շաղախը Ամմանի հայութեան. ու ասիկա դեր մըն է, զոր այսքան երկար դարեր կատարեր է Հայաստանեայց Եկեղեցին մեր պատմութեան լուսաւոր եւ մանաւանդ մուկ ու մռայլ օրերուն:

Ամենէն ազգայինը իր նկարագրով, եւ ամենէն ազատամիտն ու յառաջահայեացը միաժամանակ, Հայ Եկեղեցին վէմն է Հայ կեանքին, հէքեթային այն թանձր արմատը, որ իջնելով ցեղային մեր հոգիին մինչեւ մթին ու խորախորհուրդ ալքերը, խաղաղ կեանքի մոլորումներուն եւ ճգնաժամային օրերու վրտանգներուն առջեւ կրնայ բարձրացնել անհրաժեշտ պատուարն ու թումբը:

Ու այսպէս, մեր ժողովուրդը դարեր շարունակ յարատեւելու իր կամքն ու զօրութիւնը ստացած է Եկեղեցիէն, միեւնոյն ատեն անոր տալով կենսատու աւիշ: Անքակտելի այս միութիւնը, հազար ու մէկ աղէտներու եւ եղեռներու բովէն անցած, եւ աւելի՛ զօրացած դարերու փորձառութեամբ, այսօր է՛ եւ կը մնա՛յ նախապայման այն իրողութիւնը՝ որուն վրայ հաստատուած է արտասահմանի մեր Հայ կեանքը:

Իսկ Մեծայարդ Տիար Ե. Թադոսեանի նման ազնուական Հայորդիներ, որոնք իրենց առօրեայ բազմազան զբաղումներուն

եւ մտահոգութիւններուն մէջ իսկ կրնան յուզուիլ մեր ազգային ցաւերով եւ գործնական միջոցներու դիմել՝ Հայ կեանքը աւելի տանելի եւ նպատակաւոր դարձնելու համար, արժանի են ամբողջ Հայութեան երախտագիտութեան եւ յարգանքին:

Միջին դարերէն եկող գիշերային մեր աղօթքներէն մին կը հայցէ Աստուծոյն. «Ողորմեա՛, Տէ՛ր, զեկեղեցի շինողաց, պըտղատուից, սպասաւորաց...» Որքա՛ն շինողներ, որքան պտղատուներ եւ որքան համեստ սպասաւորներ է ունեցած Հայ Եկեղեցին անցեալ օրերուն, եւ որքա՛ն շատ է թիւը հիմա անոնց՝ որոնց անունները համեստօրէն կը զարդարեն Հայ Եկեղեցիներու ճակատները:

Եւ որքա՛ն արդար ու իրաւ՝ անորոշ ու նեղ այս օրերուն գիտակցիլ նման բարերարութիւններու տարողութեան եւ իմաստին, ու բոլոր գովքերէն յետոյ եւ անոնցմէ վեր՝ խնդրել

«Ողորմեա՛, Տէ՛ր, զեկեղեցի շինողաց...»

Ա. Գ.